

Évkönyv, 2025, 20(1), 13–30
evkonyv.magister.uns.ac.rs
Učiteljski fakultet na mađarskom
nastavnom jeziku u Subotici
ISSN: 2217-8198 (Print)
ISSN: 3042-0350 (Online)

DOI: https://doi.org/10.18485/uns_evkonyv.2025.2
ЕТО/УДК/UDC: 37.015.311:502/504
Originalni naučni rad
Primljeno: 12. 06. 2025.
Korigovana verzija primljena: 30. 11. 2025.
Prihvaćeno za štampu: 02. 12. 2025.

др Ђорђе Л. Цвијановић¹

др Дејан С. Савичевић

Висока школа струковних студија
„Сирмијум“

др Миломир В. Станковић

Техничка школа „Иван Сарић“

Анализа ставова наставника различитог радног искуства и ентитета према друштвеним садржајима наставе природе и друштва

Analysis of the Attitudes of Teachers With Different Work Experience and Entities Towards Social Content of Nature and Society Teaching

A különböző szakmai tapasztalattal és intézményi hovatartozással rendelkező pedagógusok attitűdjének vizsgálata a környezetismeret tantárgy társadalmi tartalmaival kapcsolatban

Апстракт

Интердисциплинарност наставе природе и друштва наставнику разредне наставе пружа много различитих могућности у одабиру и примени одређених облика и форми комуникације у току наставног процеса, што олакшава усмеравање ученика ка пожељним вредносним оријентацијама. У зависности од наставног плана и програма, од циља и задатака наставе, које наставници планирају да остваре у току часа, у зависности од метода и облика рада могу се планирати и различити облици комуникације, који ће утицати на успешност

¹ cvijanovicdj@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2522-353x>

реализације друштвених садржаја у настави природе и друштва. Спроведеним истраживањем анализирани су ставови наставника различитог радног искуства и различитог ентитета према друштвеним садржајима наставе природе и друштва. Добијени резултати указују да постоји статистички значајна разлика у ставовима наставника различитог радног искуства и различитог ентитета према друштвеним садржајима наставе природе и друштва.

Кључне речи: ставови, радно искуство, ентитет, друштвено историјски наставни садржаји, друштвени појмови, методика наставе природе и друштва.

Увод

Човек је друштвено биће и због тога је друштвени контекст у којем живи веома важан за разумевање његовог опажања света и његовог понашања. Велике друштвене промене, школу као друштвену институцију излажу многим утицајима, притисцима и очекивањима. Бројне промене друштвеног напретка двадесетог века условиле су снажну критику школе (Шпановић, 2008). Реформе образовног система уводе се, трају, гасе, па поново уводе. Од њих се константно очекује да организацију рада у школама учине ефикаснијом и рационалнијом. „Образовање је хронолошки градирано и иде од примарних до терцијалних институција, осмишљено јасно дефинисаним циљевима и начином реализације“ (Микановић, 2017).

У периоду врло осетљивог развоја личности, настава негује посебан однос према средини у којој деца живе и раде. Директно упознавање друштвене средине помаже развоју и изграђивању културе ученика, а истицање идејно-васпитних компонената помаже формирању целокупне личности (Цвјетићанин, Сегединац и Халаша, 2010). Значај друштвених садржаја наставе природе и друштва је у припремању за свакодневни живот и рад, који представља основу за даље формирање моралне и хуманистички оријентисане личности (Кадум, 2005).

С обзиром на то да се поједини аспекти образовно-васпитне проблематике у региону, из комплексних разлога нису у ближој прошлости темељније проучавали, данас постоји потреба да се детаљније и подробније истраже међусобне представе, мисли, односи, осећања, опажања и понашања носилаца образовних и васпитних процеса суседних народа, тематски конкретно – наставника српске, хрватске и бошњачке националности, различитог радног стажа. На прагу потреба овог истраживања последњих година развијају се компаративна тумачења ставова код наставника у земљама региона, и то све квалитетнија и научно утемељенија. „Бројни радови у најновије вријеме отварају разне дилеме и остављају мјеста дискусији, како и на који начин наставити развијати научне дисциплине које се баве проучавањем друштвеног живота група људи и појединаца“ (Мацановић, 2021). Таква истраживања својим дометима, аналитичким

и критичким приступом, преиспитију ставове наставника различитог радног искуства према друштвеним садржајима наставе природе и друштва, упоредо проучавајући образовне системе земаља у региону.

„Наставни план и програм никада није обичан скуп знања, који се на неки начин појављује у текстовима и учioniцама у једној земљи. Он је увек део селективног знања, резултат нечијег избора, визија одређене групе о легитимном знању“ (Apple, 1996: 22). Радећи према наставним плановима и програмима, и уџбеничким садржајима у области познавања природе и друштва, наставници своје ставове трансферишу на ученике, у мањој или већој мери. На тај начин ученицима се, поред знања, поставља основа за формирање и развој ставова према друштвеним садржајима у настави природе и друштва. Сценарији наставе засновани на оваквом учењу, омогућавају наставнику да буде аутономнији и да организује различите наставне ситуације у којима ће у првом плану бити ученик (Вилотијевић, 1999). За то су наставнику неопходне одређене компетенције, које чине „системи знања, вјештина, способности, али и ставова или увјерења неопходних за успјешно дјеловање у специфичној друштвеној средини“ (Дукић, 2017).

Усмеравање ученика ка пожељним вредносним оријентацијама ствара основу за прихватање себе и других на један пожељан и психолошки оправдан начин. Наставници су важан модел својим ученицима и идентификација са њима олакшава процес учења и усвајања наставних садржаја. С обзиром на савремена стања и трендове у оквиру сложеног етничког састава држава региона, неопходно је створити и поткрепити услове за (су)живот више култура на заједничком простору, односно прилагодити их мултикултуралним стандардима и толеранцији.

Управо извор за ослобађање од многих предрасуда, пре свега етничких, треба тражити у адекватном васпитно-образовном процесу, у којем су главни актери васпитања и образовања сви наставници, почевши од оних који су тек ступили на посао па до наставника који се више деценија баве образовним и васпитним радом у школама.

Међусобна перцепција наставника различитог радног века и различите етничке припадности, која се прелама кроз наставне планове, програме и уџбеничке садржаје и утиче на начин њиховог опажања, релативно је нов, до сада недовољно истражен проблем, што у овом случају за овај рад представља озбиљан истраживачки подстицај.

Јединствену тежину проблематици овог подухвата, у покушају да се истраже релације између ставова наставника различитог радног искуства, даје знање да су истраживањем обухваћени наставници разредне наставе различите етничке припадности. Отуда ставови наставника имају важну специфичност.

Представе наставника анализирани су, не само у паралели са наставним садржајима и коришћеним уџбеницима, већ и на нивоу њихове кореспонденције са практично коришћеним наставним методама и дидактичко-методич-

ким принципима. Све ове активности проучаване су у савременом тренутку, уз сагледавање историјских прилика и њихових импликација на ставове наставника различитог радног искуства. Посебна истраживачка пажња посвећена је поступцима који пружају могућност наставницима да у важнијим аспектима доживљаја националног идентитета формирају став о одређеним садржајима наставе природе и друштва везаним за свој народ и друге народе из региона.

Овако постављен дијагностички приступ неопходан је, нарочито због тога да би омогућио да се идентификују важнији елементи на пољу мишљења и социјалног опажања, на шта ставови директно утичу, а у сврху побољшања васпитно-образовног рада са ученицима. Основни критеријум у овом приступу, осим научне утемељености за примерене наставне садржаје, јесте и етички контекст.

„Наставник се ставља пред нове задатке и појављује у новој улози. Слобода се наставникова дјеловања проширује, а компетенције расту“ (Сучевић, Цвјетићанин и Сакач, 2011:12).

Недовољна истраживања у ближој прошлости у погледу тумачења ставова код наставника у региону, конкретно наставника српске, хрватске и бошњачке националности према друштвено-историјским наставним садржајима на нивоу ученика млађег основношколског узраста, отворила су истраживачки простор да се овим радом испитају квалитет и научна утемељеност ставова наставника према дужини радног стажа, продирући у наставне програме и наставне садржаје, упоредо проучавајући образовне системе земаља у региону.

Проблем и циљ истраживања

Основни проблем у овом истраживању формулисан је питањем:

Да ли постоји статистички значајна разлика у ставовима наставника различитог радног искуства према друштвеним садржајима наставе природе и друштва?

У односу на одређен проблем истраживања, основни циљ истраживања односи се на утврђивање ставова и утицаја наставника различитог радног стажа према реализацији друштвених садржаја наставе природе и друштва.

Методе истраживања

Доминантно су коришћене:

- метода теоријске анализе,
- компаративна метода и
- аналитичко-дескриптивна метода.

Разлог за примену наведених метода лежи у томе што је проблем истраживања веома сложен и осетљив.

У истраживању су коришћене и одређене статистичке методе за утврђивање:

- поузданости инструмената и појединачних скала метријских карактеристика инструмената (поузданост и дискриминативност);
- карактеристика узорка (дескриптивна статистика);
- повезаности између ставова наставника различитих ентитета (Пирсонов коефицијент корелације);
- утицаја социјалних интеракција на ставове наставника (регресиона анализа);
- статистички значајних разлика унутар демографских варијабли у оквиру подузорка наставника (*t-test* и анализа варијансе).

Технике и инструменти

Рад се заснивао на обради добијених података коришћењем Ликертове скале ставова за наставнике. Инструмент је био конструисан искључиво за потребе овог истраживања.

Приликом обраде података коришћене су различите методе за утврђивање:

- метријских карактеристика инструмената – поузданост;
- карактеристика узорка – дескриптивна статистика;
- повезаности између ставова наставника различитих ентитета – Пирсонов коефицијент корелације;
- утицаја социјалних интеракција на ставове наставника – регресиона анализа;
- статистички значајних разлика унутар демографских варијабли у оквиру подузорка наставника – *t-test* и анализа варијансе.

Структура истраживања, сложеност и осетљивост проблема истраживања, условили су примену разноврсних истраживачких техника и њима припадајућих инструмената.

Анализа и обрада емпиријских података, који су прикупљени током практичног искуственог истраживања, вршена је коришћењем програма једне од верзија софтверског пакета „SPSS“ – за статистичку обраду података, уобичајеним поступцима дескриптивне статистике и статистике закључивања.

Популација и узорак истраживања

Тематски приступ проблему дефинисао је узорковану популацију. Испитивањем су обухваћени наставници разредне наставе у Србији, Хрватској и Босни и Херцеговини, од првог до четвртог разреда (у Босни и Херцеговини до петог разреда, јер је Основна школа у овој републици деветогодишња).

Испитивање је обављено техником анкетања. Ишло се на пригодан узорак, адекватан за статистичку обраду података и примерен потребама овог истраживања, с обзиром на то да се није могло располагати репрезентативним, већ намерним узорком.

Узорак је оквирно бројао сто наставника из сваке републике, укупно 301 испитаник, од тога 56 испитаника мушког пола (18.6%) и 245 испитаника женског пола (81.4%).

Најмањи је био број испитаних наставника са радним стажом до 10 година: 66 (21.9%). Значајно већи број наставника остварио је радни стаж од 10 до 20 година: 117 (38.9%), а врло сличан овом проценту је и постотак у погледу радног стажа анкетираних наставника са преко 20 година рада у струци: 118 (39.2%), што се може видети у Табели 1.

Табела 1: Опис узорка

Радни стаж	број	АС	СД
До 10 година	66	55.2727	7.08529
Од 10-20 год.	117	52.9316	5.50662
Више од 20 год.	118	53.1982	7.65247

Легенда: АС – аритметичка средина; СД – стандардна девијација

Укупно 98 анкетираних наставника (32.6%) имало је српско држављанство, 102 наставника (33.9%) хрватско држављанство, 100 наставника (33.2%) босанско држављанство и 1 наставник (0.3%) неко друго држављанство.

Сврха упитника односила се на испитивање ставова наставника у вези са методиком наставе познавања друштва на основу следећих понуђених тврдњи:

- Знање које сам стекао/ла на студијама у погледу друштвених садржаја није довољно за компетентан рад са ученицима;
- Активно учествујем у дискусијама на свим стручним скуповима везаним за наставне садржаје који припадају предмету Природа и друштво;
- Друштвена знања која стичем на облицима стручног усавршавања теоријског су карактера и нису ми од користи у решавању практичних питања;
- Постоји значајно развијена комуникација наставника у школи, што има као последицу повећање ефикасности рада у реализацији наставних садржаја предмета Природа и друштво;
- У колективу ауторитарна структура личности већине наставника указује на нетрпељивост међу неистомишљеницима по питању друштвених наставних садржаја у настави природе и друштва;

- Позитиван став према мултикултуралности доприноси развијању демократског стила подучавања друштвених садржаја у школи и адекватној припреми младих на заједнички живот у свету различитости;
- Имам позитиван став према друштвеним садржајима наставе природе и друштва;
- Садржаји у уџбеницима који се односе на сопствени народ и остале народе у окружењу су адекватни;
- Толерантан/на сам према припадницима других народа, па и оних који су у свом историјском искуству били у конфликту са нацијом којој припадам;
- Склон/а сам успостављању блиских веза са припадницима различитих националности и етничких група;
- Става сам да васпитање и образовање за демократију треба да захвати све друштвене предмете и да представља део школског курикулума;
- Волео/ла бих да се у школи у оквиру предмета Природа и друштво више учи о доприносу националних мањина историји, науци и култури већинског народа;
- Очекивано је да припаднике мог народа ценим више од припадника других народа;
- Наставни планови и програми заостају у односу на праксе развијених европских земаља, у којима се ученици изучавајући друштвене науке припремају за живот у свету универзалних вредности и практичних знања, способности и вештина;
- Уџбенички садржаји наставног предмета Природа и друштво негују и промовишу развој националног и културног идентитета, као и посебност сваке културе;
- Упознат/а сам са системима образовања које имају друге мултиетничке земље у региону;
- Конфликте у школи између ученика различите националне припадности најбоље решавам у консултацији са стручном службом школе;
- Активност школе сведена на друштвене садржаје прописане програмом наставног предмета Природа и друштво сувише је уска да би допринела формирању позитивних вредносних оријентација и развоју потенцијала сваког ученика;
- Школа ученика подстиче на енциклопедијска социолошка знања која имају ограничену вредност, па је неопходно да наставни програми убудуће обухвате друштвене садржаје одабране по критеријуму општости и трајности;

- Однос колега у средини у којој радим објективан је према друштвеним садржајима којим се презентују националне мањине и етничке групе.
- Социјални односи у школи имају значајан утицај на ученичка постигнућа у области друштвених дисциплина.

Значајна разлика у ставовима наставника разредне наставе огледа се највише у сегментима: стручног усавршавања, уџбеничких садржаја наставе природе и друштва, одсутству етичких стереотипија и у социјалним односима у школи везаним за ученичка постигнућа у области друштвених садржаја наставе природе и друштва.

Наставницима до 10 година радног искуства изузетно су битни сви облици стручног усавршавања. Они редовно прате релевантне научне часописе из педагошко-психолошке области везане за друштвене теме и активно учествују у дискусијама на свим стручним скуповима. Наставници који имају између 10 и 20 и преко 20 година искуства у раду подељени су у том погледу. Више од 50% испитаника ове две групације сматрају да су им за компетентан рад са ученицима довољна знања из друштвених области која су стекли на студијама. Наставници ове две групе не учествују редовно на скуповима стручног усавршавања и пасивни су учесници, нарочито наставници који имају преко 30 година професионалног рада, без превелике жеље да се укључе у дебате и полемике.

Најмлађа популација наставника сматра да су адекватни и примерени садржаји у уџбеницима који се односе на сопствени народ и народ у окружењу. Наставници са радним стажом између 10 и 20 година имају значајно различит став по овом питању.

Наставници који имају више од 20 година радног стажа најмање су спремни да успостављају блиске везе и односе са припадницима различитих националности и етничких група. Имајући то у виду, очекивани су одговори исте групације наставника, који би најмање од свих испитаника желели да се у школи у оквиру предмета Природа и друштво више учи о доприносу националних мањина историји, науци и култури.

Већина наставника који имају до 10 година радног стажа на основу тврдње: да наставнике народа исте етничке скупине којој припадају цене више од припадника других народа, одговорила је да се углавном не слажу или уопште не слажу са овом постављеном тврдњом. За разлику од њих, највећи број наставника са радним стажом између 10 и 20 година и преко 20 година имају готово идентичне ставове: нису сигурни или се углавном слажу са тврдњом наведеном у упитнику.

Конфликте у школи између ученика различите националне припадности наставници са најмање радног стажа најбоље решавају у сарадњи са педагошко-психолошком службом школе. Наставници са највише стажа углавном се не слажу са овом тврдњом или се уопште не слажу, те се може закључити да конфликте у одељењу решавају сами без консултација са стручном службом и школским тимовима.

Дакле, значајне разлике у ставовима наставника испољене су у односу на шест постављених тврдњи обухваћених анкетом, на 10 тврдњи постоје разлике на граници значајности, а на пет тврдњи већина наставника одговорила је врло слично, без обзира на међусобне разлике у дужини радног стажа.

Резултати истраживања

Новијим тумачењима образовања у земљама у региону покушавају се пронаћи начини како да се наставници и ученици активније укључе у прогресивни дискурс науке. Општеприхваћено је схватање да су модели рада ученика у настави природе и друштва концентрисани на две основне активности: самостално откривање нових знања и усавршавање вештина сазнавања практиковањем научно-истраживачке логике. Пошто се оваква концепција у великој мери разликује од концепције која преовладава у превазиђеном традиционалном моделу наставе, постала је предмет истраживања, а потом и примене у образовно-васпитним системима развијених европских земаља, а потом и земаља у окружењу, које су настојале да докажу њену практичну ефикасност. Успешност представљања наставних тема ученицима, као крајњим корисницима, увек је највише зависила од наставника. У намери да се питање презентације друштвених садржаја у настави природе и друштва, те питање ставова и утицаја наставника различите радне доби према друштвеним садржајима наставе природе и друштва теоријски и емпиријски у овом раду што свеобухватније сагледа, одговори су потражени у утврђивању мишљења наставника у блиском окружењу, различите етничке припадности.

У складу са наведеним структурирана је истраживачка претпоставка, према којој ће у даљем тексту бити приказани (анализирани и интерпретирани) добијени резултативеденог истраживања о утицају радног искуства наставника на њихове ставове према начину излагања и реализацији одређених наставних садржаја интегрисаних природних и друштвених наука.

Поузданост теста проверена је за ово истраживање. Кронбахов алфа рађен је за тест и за скалу посебно, тако да је добијена вредност Кронбахове алфе, која говори о доброј поузданости теста и субскеале. Поузданост за скалу садржаја наставе износила је: $\alpha = 0.712$, што је приказано у Табели 2.

Табела 2: Преглед скале садржајанаставе

УПИТНИК	Кронбахова α	Број ајтема
Субскеале		
Садржај наставе	.712	16

Када је у питању радни стаж наставника, претпоставка гласи: Постоји статистички значајна разлика у ставовима наставника различитог радног искуства према друштвеним садржајима наставе природе и друштва.

У Табели 1 приказана је структура узорка везана за радни стаж.

Да би се проверила основна претпоставка поређени су скорови сваке од три групе појединачно сврстане према дужини радног стажа. Укупно је 66 наставника имало до 10 година стажа у струци, између 10 и 20 година радног стажа имало је 117 наставника, а са више од 20 година стажа обухваћено је 118 наставника. Просечан резултат који су испитаници остварили показује да су између поређених група постигли највиши скор испитаници који су остварили укупан радни стаж до 10 година (55,27). Нешто нижи скор постигли су испитаници са радним искуством дужим од 20 година (53,20), а најнижи скор остварили су наставници са стажом између 10 и 20 година (52,93). Сличности и разлике међу скоровима могу се видети прегледом аритметичке средине на основу података у Табели 1.

Да би се утврдило да ли постоји статистички значајна разлика између наставника различитог радног стажа, урађена је анализа варијансе и резултати показују да не постоји статистички значајна разлика између наведених група (Табела 3).

Табела 3: Резултати анализе варијансе

Величина F - теста	Стат. значајност
2.799	.063

Статистичка значајност приказана је у Табели 4.

Табела 4: Резултати „Post Hoc“ анализе

Држављанство	Разлика између група	Статистичка значајност
До10 год. 10-20 год. Више од 20 год.	Од 2.34110 [*] 2.07453 [*]	.025 .049
Од 10-20 год. До 10 год. Више од 20 год.	-2.34110 [*] -.26657	.025 .766
Више од 20 год. До 10 год. Од 10-20 год.	-2.07453 [*] .26657	.049 .766

Анализирајући ставове наставника кроз одговоре на тврдње везано за однос етничке припадности наставника и садржаја наставе природе и друштва, дошло се до закључка да етничка припадност наставника, укупно посматрано, не утиче на реализацију наставе природе и друштва са једне стране, али и да постоје разлике у ставовима према друштвеним садржајима наставе и то тако да наставници до 10 година радног стажа имају статистички значајно позитивнији став према садржајима наставе природе и друштва од наставника преко 20 година радног искуства. С тим у вези додатном анализом наведеног односа поврђено је да постоји статистички значајна разлика између наставника који имају најмање искуства у раду (до 10 година), у односу на оне који имају између 10 и 20 година и оних који имају преко 20 година стажа. Такође је уочљиво у ком смеру је ишла разлика: наставници из прве групе постижу статистички значајно веће скорове на скали садржаја наставе природе и друштва у односу на друге две групе.

У вези са тврдњом да уџбенички садржаји наставног предмета Природа и друштво негују и промовишу развој националног и културног идентитета, као и посебност сваке културе, уочљиве су статистички значајне разлике међу изказаним ставовима наставника. Наставници са највише радног искуства углавном се слажу са понуђеном тврдњом. Наставници између 10 и 20 година стажа такође се у малој мери слажу, а наставници до 10 година стажа у потпуности се слажу и става су да друштвени садржаји подстичу и афирмишу развој националног и културног идентитета, као и посебност сваке културе, те да садржаји не могу бити доведени у везу са већинском етничком припадношћу наставника, тј. да не постоји значајна повезаност садржаја наставе и етничке припадности. У погледу ове тврдње исказан је најмањи проценат усаглашености ставова међу испитаницима све три старосне популације.

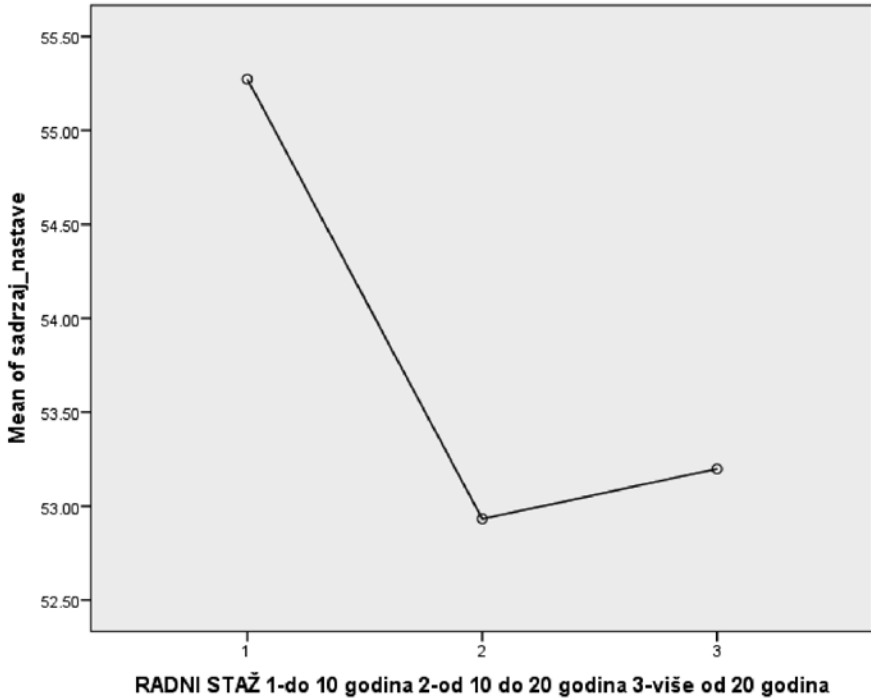
Уколико се посматра укупан број наставника, без обзира на етничку припадност, анализом ставова према толеранцији у односу на припаднике других националности, добијају се следећи скорови испитаника радног стажа до 10 година: умерену толеранцију испољава 14,6% испитаника; високу толеранцију 31,3%, а изразито високу 54,1% испитаника. Значајно ниже скорове остварили су наставници радног искуства од 10 до 20 година, као и наставници са преко 20 година радног стажа. На основу анализе приказаних резултата може се закључити да код наставника до 10 година радног искуства *постоји висок ниво толеранције према народима у окружењу* и одсуство етничких стереотипија, што је предуслов квалитета реализације наставе друштвене групе предмета у мултиетничким срединама.

Анализом је утврђено да ли, и ако да, у којој мери социјални (међуљудски) односи доприносе објашњењу става према садржајима наставе природе и друштва. На основу приказа статистичке значајности социјалних односа за предикцију садржаја наставе и осталих претходно изведених резултата, долази се до закључка да су социјални односи за наставнике који имају радни стаж између 10 и 20 година и дужи од 20 година значајан фактор у објашњењу става према садржајима наставе природе и друштва. Самим тим *развијена је комуникација између ове две групације наставника, тако да кроз заједничко деловање доприноси развоју и унапређењу ставова према друштвеним садржајима наставе природе и друштва, а што има за последицу повећање ефикасности васпитно-образовног процеса. Исти став не деле наставници радног искуства до 10 година. Иако је познато да је лични и социјални (друштвени) развој младих најбитнији вид живота особа између 20 и 30 година животне доби, којој групи припадају и наставници до 10 година радног стажа, неконтролисана, прекомерна употреба растуће технологије негативно утиче на аспект развоја значајних односа са другима, развијање комуникационих и социјалних вештина.*

Анализом одговора наставника на појединачне тврдње карактеристично је приписивање позитивних особина и квалитета групи којој се припада у односу на друге групе. Одатле произилази, посебно из одговора наставника са већим бројем година радног стажа, да је властита група репер (стандард), и у односу на њу појединац процењује и вреднује припаднике других етничких група, што указује на етноцентризам, који је повезан, тј. условљен специфичном структуром личности, али и утицајем социјалних чинилаца. Резултатима овог сегмента истраживања потврђено је оно што нам је већ познато, да је данас етнички идентитет један од примарних идентитета у региону и друштво у којем се живи дубоко је подељено по етничком принципу, тако да су етнички стереотипи присутни у значајној мери, најмање код најмлађих наставника, радног искуства до 10 година.

На основу резултата истраживања претпоставка је потврђена, тако да: постоји статистички значајна разлика у ставовима наставника различитог радног искуства према друштвеним садржајима наставе природе и друштва

Графички приказ представљен је на Графикону 1.

Графикон 1: Ставови наставника према друштвеним садржајима наставе

ГРАФИКОН 1

Дискусија резултата

Када је у питању радни стаж учитеља, претпоставка која је постављена гласила је: постоји статистички значајна разлика у ставовима наставника различитог радног искуства према друштвеним садржајима наставе природе и друштва.

Структуром узорка везаном за радни стаж представљено је 66 наставника који су имали до 10 година радног стажа у струци. Значајно већи број испитаника имао је између 10 и 20 година радног стажа, њих укупно 117, а више од 20 година радног стажа имало је 118 учитеља обухваћених анкетним упитником, што је незнатно више од учитеља који су имали између 10 и 20 година стажа у струци.

Да би се утврдило да ли постоји статистички значајна разлика између наставника са различитим радним стажом, урађена је анализа варијансе и резултати показују да не постоји статистички значајна разлика (.063) између наведених група (видети Табелу 3).

С обзиром на то да је резултат на граници значајности, урађена је додатна анализа. Након извршене „*Post Hoc*“ анализе наведеног односа (видети Табелу 4) утврђено је да постоји статистички значајна разлика између наставника који имају најмање искуства у раду (до 10 година), у односу на оне који имају између 10 и 20 година радног стажа и оних који имају преко 20 година радног стажа.

Дакле, наставници из прве групе постижу статистички значајно веће скорове на скали садржаја наставе природе и друштва у односу на друге две групе. Графички приказ представљен је и на графикону (видети Прилог 1: Графикон, стр: 13). Хипотеза је потврђена, тако да: постоји статистички значајна разлика у ставовима наставника различитог радног искуства према друштвеним садржајима наставе природе и друштва. Та разлика конкретно се огледа у сегментима стручног усавршавања, уџбеничких садржаја наставе природе и друштва, одсуству етичких стереотипија и у социјалним односима у школи везаним за ученичка постигнућа у области друштвених садржаја наставе природе и друштва.

Разлог потврђености хипотезе може се сагледати поређењем добијених резултата са истраживањем provedеним 2014. године у основним школама у Републици Хрватској. Распон стажа кретао се од два месеца до 43 године. Варијабла радни стаж кодирана је на такав начин да су наставници подељени у две категорије у односу на године стажа. Прва група укључила је оне који су имали до 12 година радног стажа, а у другу групу сврстани су сви који су имали више од 12 година стажа. Оваква подела у две групе направљена је јер је 48,7% испитаника имало 12 или мање година радног искуства. Поделом су добијене две групе упоредиве по величини. Значајне разлике добијене су на субскали: корисност модерних технологија у наставном процесу. Наставници са мање радног стажа, односно учитељи који су имали до 12 година стажа, проценили су значајно вишом корисност модерних технологија у поређењу са онима који су имали више од 12 година стажа. Пример добре праксе коришћења модерне технологије на часовима српског језика, математике и природе и друштва, показали су наставници испод 12 година радног стажа, који су користили модерну технологију ради мотивисања, развијања креативног и критичког мишљења ученика, развијања вештина на решавању сарадничких проблема, аналитичког приступа раду и способности да се начини правилан избор.

У друштву какво је српско друштво и каква су друштва у окружењу – оптерећена етничким поделама, може да се претпостави да ученици веома рано стичу развојно заосталу представу о сложеној структури социјалног система у којем живе. При томе, они усвајају читав низ колективних сентимената – афинитета и ресентимената, осећања везаности или социјалне удаљености, лојалности или опреза са страхом у односу на друштвене групе које насељавају њихов глобални социјални простор. Развојем формалних операција и апстрактног мишљења код ученика, може се очекивати етничко децентравање, под све већим утицајем срединских фактора. Јасно је да развој етничког идентитета код ученика зависи од његовог когнитивног развоја, али и од средине у којој се то

дете развија. У срединама у којима је етничка припадност важна, какве су Србија, Хрватска и Босна и Херцеговина, овај процес много је израженији, а улога наставника знатно важнија и одговорнија.

Живећи у националним државама и осећајући се припадницима одређене нације, а окружени другим националним државама и припадницима других држава, нужно се формирају схватања о другим народима. Стручна пракса изузетно снажно делује на обликовање социјалног уверења наставника. Студије које се баве ставовима наставника разредне наставе различитог радног искуства релативно су ретке, углавном новијег датума (Farrell, 2003; Kumazawa, 2013; Ruohotie-Lyhty, 2013).

Сазнања до којих се овим истраживањем дошло, у практичном смислу унапређују питања методике природе и друштва и обогаћују корпус методичких знања у разредној настави, а у теоријском смислу дају допринос разјашњавању значајних веза и односа на плану образовно-васпитних исхода у земљама које су обухваћене истраживањем.

„Наставне програме треба оријентисати и прилагодити према потребама ученика, али у складу са потребама институција“ (Омеровић, 2016). Примена савременог начина планирања и програмирања у настави природе и друштва даје предност наставницима 21. века у односу на наставнике са више од 30 година радног стажа, који су друштвене садржаје усвајали пре више деценија, што негативно утиче на повећање квалитета знања о друштву ученика новог доба. Наставници старије животне доби још увек су у већој мери осетљиви на историјске догађаје у региону чији су активни учесници и сами били. Оптерећени су блиском ратном прошлошћу и делимично, као последица таквог става постигнути су ниски скорови у обављеном истраживању.

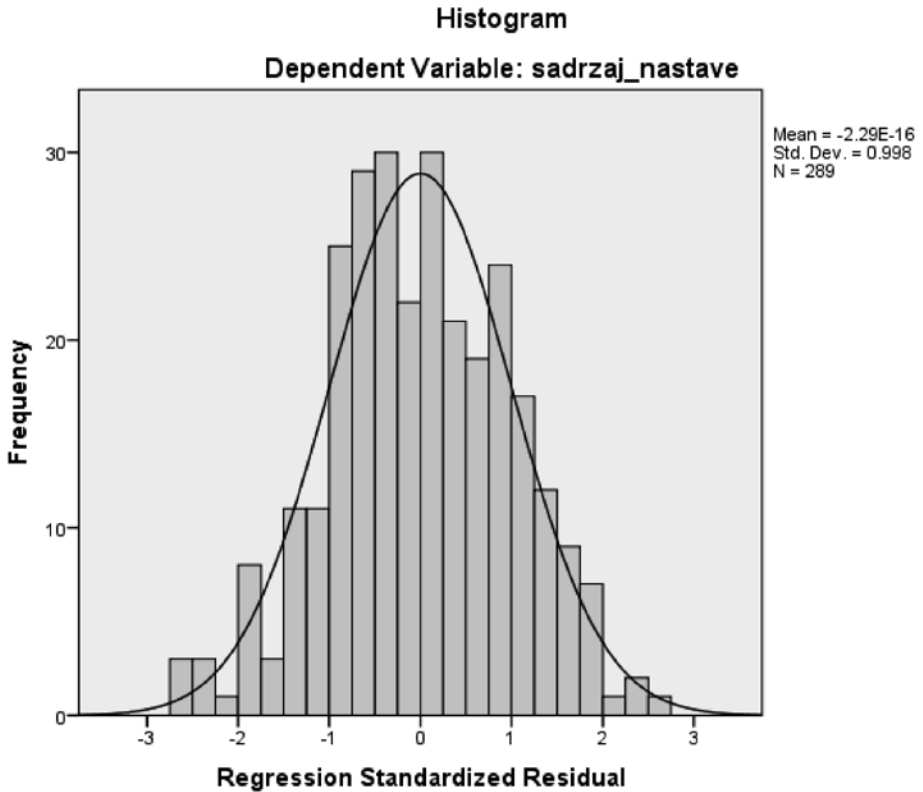
Препорука за додатно истраживање је да се сличном претпоставком прошири структура узорка на више група наставника, између којих ће минимална разлика према радном стажу износити 5, а максимална 10 година, јер је распон између наставника са стажом од 20 до 40 година радног искуства доста широк, а и двоструко дужи у односу на прве две посматране групе наставника, који су остварили између 0 и 10 година стажа, односно између 10 и 20 година рада у струци, што наводи на закључак да добијене вредности могу бити непрецизне. Такође би се на основу проведене анкете могла урадити додатна статистичка анализа, која би дала одговор на нову претпоставку: Постоји статистички значајна разлика између наставника различите ентичке припадности у ставовима према друштвеним садржајима наставе природе и друштва.

Истраживање овог типа значајно би било реализовати с обзиром на важност људских ресурса у образовно-васпитном систему, као и свих потенцијала и способности које наставници могу да пруже школи у циљу остварења постављених задатака програмираних наставним планом и програмом. Сам термин *human resources*, у смислу концепта, развијен је и популарисан у САД, да би се тек касније искристалисао европски модел (Вукава, 2017). Побољшање учинка запослених у школи амбициозан је и важан задатак друштва. Људски ресурси у свакој организацији, па и у школству представљају покретачку снагу на темељу које се граде и унапређују сви елементи квалитета образовања и васпитања.

Литература

- Apple, M.W. (1996). *Cultural Politics and Education*. Teachers College Press. Teachers College, Columbia University.
- Волотијевић, М. (1999). Дидактика – предмет дидактике. Београд: Научна књига.
- Вукава, Б. (2017). Обликовање организације и знања. Свеучилиште у Сплиту: Економски факултет.
- Дукић, Г. (2017). Теоријске основе и идентификација општих компетенција васпитача у установама. Дефектологија, бр.39-40. 31-44.
- Кадум, В. (2005). Учење рјешавањем проблемских задатака у настави математике. Пула: „ИГСА“.
- Kumazawa, M. (2013). Gaps too large: Four novice EFL teachers' self-concept and motivation. *Teaching and Teacher Education*, 33, 45-55.
- Мацановић, Н. (уред.) (2021). Актуелности у друштвеним наукама. Бања Лука: Центар модерних знања, стр. 6.
- Микановић, Б. (2017). Основе педагогије. Бања Лука: Филозофски факултет.
- Омеровић, М. (2016). Методика наставног рада. Тузла: „ОФФ-СЕТ“.
- Ruohotie-Lyhty, M. (2013). Struggling for a professional identity: Two newly qualified language teachers' identity narratives during the first years at work. *Teaching and Teacher Education*, 30, 120–129.
- Сучевић, В., Цвјетићанин, С. и Сакач, М. (2011). Образовање наставника и учитеља у еуропском концепту квалитете образовања заснованом на компетенцијама. Осигек: Живот и школа, 25, 11-23.
- Farrell, T. S. C. (2003). Learning to teach English language during the first year: Personal influences and challenges. *Teaching and Teacher Education*, 19, 95-111.
- Цвјетићанин, С., Сегединач, М., Халаши, Т. (2010). Значај примене методе експеримента у разредној настави, Настава и васпитање, бр. 2, 173-189.
- Шпановић, С. (2008). Дидактичко обликовање уџбеника: Од откривајућег вођења до самоусмереног учења. Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине.

Прилози

Abstract

The interdisciplinarity of teaching nature and society provides the classroom teacher with many different opportunities in selecting and applying certain forms and forms of communication during the teaching process, which facilitates guiding students towards desirable value orientations. Depending on the curriculum, the goals and tasks of the lesson that teachers plan to achieve during the lesson, and the methods and forms of work, different forms of communication can be planned, which will influence the success of implementing social content in nature and society

lessons. The research conducted analyzed the attitudes of teachers with different work experience and different entities towards the social content of nature and society teaching. The results obtained indicate that there is a statistically significant difference in the attitudes of teachers with different work experience and different entities towards the social content of nature and society teaching.

Keywords: attitudes, work experience, entity, socio-historical teaching content, social concepts, methodology of teaching nature and society